

ARIE VAN DER ENT (ed.): Vermoorde dichters almanak: Onvrijwillig gestorven 1919–1944 [Murdered poets' almanac: Involuntary death 1919–1944]

Rotterdam: Woord in blik, 2022. 143 s. ISBN 978-94913-89-32-0

DOI: <https://doi.org/10.31577/WLS.2022.14.2.7>

Multilingválne prostredie Európy a jazykové kompetencie veľkej časti súčasnej európskej čitateľskej verejnosti umožňujú cez tretie jazyky a naprieč kultúrami evidovať aj literatúry menej známych jazykových oblastí. Tak to bolo v 19. storočí – a zostalo to tak do veľkej miery dodnes. V prípade knihy *Vermoorde dichters almanak* (Almanach zavraždených básnikov), výberu z tvorby dvadsiatich troch ukrajinských básnikov a jednej poetky, ktorí odišli v rokoch 1919 – 1944 nedobrovoľne zo sveta, ide o antológiu v nizozemskom jazyku, ktorú sa z viacerých dôvodov oplatí zaznamenať aj mimo Nizozemska a flámskej časti Belgicka. Jej zostavovateľom je rotterdamský slavista a prekladateľ ruskej klasiky i súčasnej ukrajinskej beletrie, poézie a angažovanej politickej literatúry Arie van der Ent, ktorý žije v ukrajinskej obci Hermanivka.

Súbor básní a krátkych sprievodných biografí zavraždených básnikov pripravoval editor už dlhšie na základe antológie ukrajinskej poézie, ktorá vyšla v Kyjeve roku 2016, a mohutného exilového výberu Jurija Lavrinenka *Rozstrilane vidrodženňa: Antolohija 1917–1933: Poezija – proza – drama – esej* (Popravené obrodzenie: Antológia 1917 – 1933: poézia – próza – dráma – eseje, Paríž 1959), vydal ho však začiatkom marca 2022, teda bezprostredne po začatí ruskej vojenskej invázie na Ukrajinu. Jeho „almanach“ takto vyšiel v ústrety dobe, keď sa v Európe nečakane objavila urgentná potreba bližšie spoznávať ukrajinskú kultúru a literatúru. S touto potrebou sa spontánne oživil aj žáner antológie, o ktorý stratili na prelome tisícročia záujem mnohé vydavateľstvá a s nimi aj sprostredkovatelia jednotlivých literárnych kultúr. Od konca februára 2022 však azda už niet

európskeho literárneho časopisu, ktorého redakcia by si nepovažovala za povinnosť informovať o „neznámej“ ukrajinskej literatúre formou miniantológie. Silnou stránkou takýchto výberov je vyjadrenie solidarity s Ukrajinou prostredníctvom prekladov ukážok z diel viac či menej reprezentatívnych autorov a autoriek (to je, povedzme, prípad nedávnej antológie ukrajinských literárnych textov, ktorú priniesol časopis *Romboid*), ich slabšou stránkou môže byť tematická, estetická a problémová difúznosť, prípadne obmedzené sprostredkovanie historických, kultúrnych, politických, spoločenských a humánnych súvislostí.

Van der Entov výber je výnimočný tým, že v sebe spojil dva prvky: tragické básnické osudy a vysokú poetickú kvalitu vybraných ukážok z ich tvorby. Takéto spojenie hneď evokuje niekoľko otázok. Po prvé, historickej otázke cieleného vyvražďovania ukrajinských umelcov a inteligencie, a to vo viacerých vlnách: po revolúcii 1917 raz bielymi a raz červenými, neskôr stalinistami a od leta 1941 nacistami. Po druhé, otázku vývinu ukrajinskej kultúry, resp. jeho viacnásobného prerušenia – najskôr násilnou likvidáciou futurizmu, neskôr, koncom 30. rokov 20. storočia, fatálnym ukončením takmer celej literárnej moderny, tzv. popraveného obrodzenia. A v neposlednom rade eschatologickú otázku, smerujúcu k odkazu sľubných, predčasne vyhasnutých talentov pre historickú pamäť i neskorší život kultúrneho spoločenstva. Zvlášť aktuálny význam nadobúdajú tieto otázky na pozadí dnešného dramatického osudu Ukrajiny a jej obyvateľstva.

Vo van der Entovej antológii sú jednou až siedmimi básňami zastúpení títo zavraždení básnici medzivojnového obdobia: Stepan

Ben, Vasyľ Bobynskij, Volodymyr Bulajenko, Jevhen Bunda, Mychajlo Draj-Chmara, Dmytro Falkivskij, Pavlo Fylypovyč, Mike Johansen, Myroslav Kušnir, Andrij Mychajluk, Oleh Olžyč, Jakiv Savčenko, Mychajlo Semenko, Geo Škurupij, Oleksa Slisarenko, Edvard Stricha, Volodymyr Svidzinskij, Olena Teliha, Vasyľ Čumak, Oleksa Vlyzko, Marko Voronyj, Dmytro Zahul a Mykola Zerov. Zostavovateľ k nim pridal ako kontrapunkt krátky portrét a ukážku z tvorby oslavovaného socialistického básnika Andrija Malyška, ktorý síce umrel až v roku 1970, a to prirodzenou smrťou, no jeho brata Petra (ten nebol literárne činný) popravili v roku 1928 po politickom procese. Ako to formuloval nizozemský znalec slovanských literatúr a prekladateľ slovenskej prózy Abram Muller, každá z mikrobiografií básnikov van der Entovej antológie predstavuje „tragickú perlu“. Na tomto mieste pripomeňme len niektoré neblahé konce: futurista Andrij Michajluk, ktorého obvinili z nacionalizmu a kontrarevolúcie, bol po monsterprocesse v roku 1937 odsúdený a popravený; avantgardného básnika Vasyľa Čumaka zavraždili v roku 1919 bielogvardejci; Oleksu Vlyzka popravili Sovieti hneď v prvých čistkách po atentáte na Sergeja Kirova v decembri 1934; Mychajla Semenka, charizmatického básnika svojej generácie, súdili za „aktívnu kontrarevolučnú činnosť“ a zastreli v roku 1937, v tom istom čase popravili Mika Johansena a Stepana Bena, protestujúceho proti násilnej kolektivizácii; Mychajlo Draj-Chmara sa dal v roku 1939 ako politický väzeň v kolymskom gulagu zastreliť miesto mladšieho spoluväzňa; Volodymyr Svidzinskij bol v roku 1941 zaživa upálený príslušníkmi NKVD; poetku Olenu Telihu zavraždili Nemci v roku 1942 v Babom Jare, kde v tom istom čase našlo smrť vyše 33 tisíc civilných obyvateľov; o Jevhenovi Bundovi sa vie len to, že v roku 1927 uverejnil niekoľko avantgardistických básní a neskôr pravdepodobne zahynul násilnou smrťou.

Výber poézie týchto a ďalších autorov neanticipuje neskorší tragický osud básnikov ani spoločenstva, ktorého boli súčasťou. Vybrané básne sa čitateľskej obci predstavujú ako au-

tonómne diela, svedčiace o životaschopnosti často diametrálne odlišných umeleckých názorov ich tvorcov, potvrdzujú ich literárnu zaujímavosť a zrelosť, či už ide o dlhšiu futuristickú báseň „chceme päťročnicu“ Andrija Mychajluka, expresionistický „Máj“ Vasyľa Čumaka, neoklasicistické básne „Pro domo“ a „Dante“ Mykolu Zerova, symbolistické verše Jakiva Savčenko a Oleny Telihy, alebo neskorú básnickú modernu, ktorú tu prekladateľ uviedol minimalistickou básňou Pavla Fylypovyča. Tieto i ostatné prebásnenia Arieho van der Enta vypovedajú o prekladateľovom maximalistickom programe, ktorého základom je úsilie o zachovanie všetkých kvalít originálu, vrátane jeho zvukovej stránky, čo možno oceniť najmä pri prebásňovaní avantgardnej (futuristickej) a symbolistickej poézie, ktoré s obľubou pracujú s akustickými a synestetickými efektmi. Škola básnického prekladu, tak ako ju v súčasnej nizozemskej slavistike reprezentuje kongeniálny, v poradí už piaty preklad Puškinovho *Eugena Onegina* (prel. Hans Boland, 2010) alebo *Zangezi* ruského futuristu Velimira Chlebnikova (prel. Aai Prins, 2013), sa vďaka van der Entovmu *Almanachu zavraždených básnikov* obohacuje o ďalší rozmer. Van der Entova publikácia sa ohlasuje ako prvý zväzok Ukrajinskej knižnice vydavateľstva Woord in blik a podľa editorevej záverečnej poznámky by v dohľadnom čase mala nasledovať druhá antológia ukrajinskej poézie, tentoraz povojnovej. Dve básnické ukážky v apendixe almanachu zároveň naznačujú, aké bude editorské nasmerovanie druhého zväzku Ukrajinskej knižnice – jedna báseň pochádza od „grande dame“ ukrajinskej poézie Liny Kostenko (ročník 1930), druhá od disidenta Vasyľa Stusa (1938 – 1985), ktorý predčasne zomrel v sovietskom väzení. To znamená, že plánom je predstaviť kvalitnú povojnovú ukrajinskú poéziu opäť v kontexte dramatického politického diania, ktorého, ako vidíme, nie je Ukrajina ušetrená, žiaľ, ani v 21. storočí.

ADAM BŽOCH

Ústav svetovej literatúry SAV
Slovenská republika

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3943-3669>